

6.8.2008

ad SM-2008-561/Vi-1

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies

EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHEN
KANSLIA 177, 178, 521, 523, 578, 579, 603, 605, 606
607, 610, 611, 613, 619, 622, 630, 631, 632, 635, 654
Dno 655, 656, 659, 677, 693, 716, 717, 728, 732, 736, 738 ja
Seapui 73/8-08 873/4/08
postissa jätti itse telefax

Viite

Selvitys- ja lausuntopyyntöne 29.1. (dnro 238/4/08) ja 19.5.2008 (dnrot 177, 561,563,578,596, 603, 605, 606, 607, 610, 611,613, 619, 622, 630, 631, 632, 635, 654, 655, 656, 659,677,693, 716, 717, 728, 732, 736, 738 ja 873/4/08)

SELVITYS JA LAUSUNTO

Oheisena toimitetaan selvitykset kanteluihin koskien keskusrikospoliisin menettelyä lapsipornografian estotoimista annetun lain soveltamiseen.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on hankkinut asiaan poliisiosaston poliisi-toimintayksikön ja keskusrikospoliisin selvitykset. Keskusrikospoliisin antaman selvityksen liite nro 2 koskee meneillään olevaa esitutkintaa, joten liite on kokonaan salassa pidettävä (JulkL 24.1§:n 3 k.).

Sisäasiainministeriön poliisiosasto yhtyy keskusrikospoliisin esikunnan lausunnossaan esittämään.

Poliisijohtaja

Kimmo Hakonen

Ylitarkastaja

Pekka Kokkonen

LIITTEET

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausuntopyyntö liitteineen
Sisäasiainministeriön poliisiosaston poliisitoimintayksikön lausunto
Keskusrikospoliisin esikunnan lausunto liitteineen

SM/PO/EK

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen selvitys- ja lausuntopyyntö

LAPSIPORNOGRAFIAN ESTOTOIMISTA ANNETUN LAIN SOVELTAMINEN KRP:SSÄ

Sukupuolisiveellisyyttä esittävän kuvan hallussapito ja levittäminen on kriminalisoitu rikoslaissa. Sen estämiseksi ja torjumiseksi säädettiin 1.1.2007 voimaan tullut laki lapsipornografian levittämisen estotoimista (1068/2006). Lain tarkoituksena on lasten ja heidän perusoikeuksiensa suojaamiseksi edistää toimenpiteitä, joiden avulla voidaan estää pääsy ulkomailla ylläpidettäviin lapsipornosivustoihin.

Poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 9 §:n mukaan keskusrikospoliisin tehtävänä on torjua kansainvälistä, järjestäytynyttä, ammattimaista, taloudellista ja muuta vakavaa rikollisuutta, suorittaa tutkintaa sekä kehittää rikostorjuntaa ja rikostutkimenetelmiä. Saman pykälän nojalla sisäasiainministeriö määrää keskusrikospoliisin tutkittavaksi kuuluvat asiaryhmät sekä päättää keskusrikospoliisin ja poliisin muiden yksiköiden välisistä tutkintajärjestelyistä.

Sisäasiainministeriö määrännyt (SM-2007-00776/Ri-0) keskusrikospoliisin tehtäväksi laissa lapsipornografian levittämisen estotoimista tarkoitetun lapsipornosivustoja koskevan luettelon laatimisen, ylläpitämisen ja päivittämisen sekä lain 5 §:ssä mainitun tiedotteen laatimisen.

Keskusrikospoliisi on 1.8.2008 päivätyssä kanteluvastauksessaan antanut vastauksensa yhteensä 31 eduskunnan oikeusasiamiehelle ja oikeuskanslerille saapuneissa kanteluissa esitettyihin kysymyksiin ja siihen, miten keskusrikospoliisi on pannut lain lapsipornografian levittämisen estotoimista täytäntöön. Poliisiosaston poliisitoimintayksikkö katsoo, että keskusrikospoliisi on osaltaan täyttänyt sille asetetut lakisääteiset tehtävät eikä menettelyssä ole moitittavaa. Poliisitoimintayksiköllä ei ole lisättävää keskusrikospoliisin antamaan vastukseen.

Poliisiylitarkastaja

Robin Lardot

Ylikomisario

Ulla Köckritz

1.8.2008

Sisäasiainministeriö
Poliisiosasto
Poliisiylitarkastaja Jouni Välkki/
tiedoksi Köckrich

SISÄASIAINMINISTERIÖ

1.8.2008

INRIKESMINISTERIÖ

SM-2008-561/VI-1

LAPSIORNOGRAFIAN SUODATUSTA KOSKEVAT KANTELUT

Sisäasiainministeriö on 26.5.2008 toimittanut keskusrikospoliisin vastattavaksi kaikkiaan 31 kantelua, jotka ovat tulleet eduskunnan oikeusasiamieheltä ja oikeuskanslerilta (liite 1).

Sisäasiainministeriön saatteessa on todettu, että keskusrikospoliisin on hankittava eduskunnan oikeusasiamiehen pyytämä selvitys ja annettava asiassa oma lausuntonsa. Määräpäivä lausunnon toimittamiselle on 6.8.2008.

Eduskunnan oikeusasiamies on omassa saatteessaan esittänyt seuraavat kysymykset ja pyytänyt keskusrikospoliisin lausuntoa seuraavista seikoista:

1. Suodatuslistalla on merkittävän paljon muitakin kuin lapsipornosivuja.
2. Suodatuslistalla on muitakin kuin ulkomaisia sivustoja. Esimerkkinä Matti Nikin lapsiporno.info - sivusto, johon kantelijoiden mukaan tulisi reagoida vain kotimaisin esitutkintakeinoin.
3. Suodatus kattaa säännönmukaisesti koko palvelimen, vaikka sen pitäisi kohdistua yksittäisiin sivustoihin.
4. Sivuston ylläpitäjien oikeusturva on puutteellinen: suodatuksesta ei ilmoiteta sivuston ylläpitäjille, heitä ei kuulla hallintolainkäytön tarkoitamalla tavalla, eikä heillä ole muutoksenhakekeinoja käytettävissään.
5. Miten poliisin toiminta suodatuslistojen laatimisessa, ylläpidossa, päivittämisessä ja päätöksenteossa on ylipäätään järjestetty ja miten tietojen luovuttaminen teleyrityksille tapahtuu?
6. Mitkä ovat keskusrikospoliisin mukaan ongelmakohtia lain soveltamisessa?

Lisäksi yksittäisissä kanteluissa on esitetty muun muassa seuraavat kysymykset:

- Miksi suodatuslistat ovat ylipäätensä salassa pidettäviä, kun niiden sisältö kuitenkin on verraten helposti selvitettävissä muilla keinoilla,
- Miksi poliisi lausuu FAQ - sivuilla (kysymyksiä ja vastauksia) räjähdysaineita käsittelevien nettisivustojen olevan paheksuttavia,
- Täyttääkö poliisin tiedotussivun varoitusteksti, jolle palvelin ohjaa suodatuslistalle pyrkivän henkilön, kunnianloukkauksen tai jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön?

Vastaukset on seuraavassa jaettu siten, että

1. Kohtana on selvitelty listojen laatimiseen liittyvä prosessi eli oikeusasiamiehen lausuntopyyntöns kohta 5

Keskusrikospoliisi selvittää samassa yhteydessä toimenpiteitä, joihin ryhdytään ulkomaisilla palvelimilla havaittujen lapsipornosivujen suhteen.

2. kohtana lausutaan kysymyksiin 1 ja 3 (suodatuksen kohteena muut kuin lapsipornosivut, suodatus kattaa koko sivuston)

3. Kohtana on otettu muut kanteluissa olevat kysymykset

4. Matti Nikin sivujen estotoimia koskeviin kysymyksiin vastataan erikseen tässä kohdassa. Koska kyseisessä asiassa on meneillään esitutkinta, jota koskevat tiedot ovat salassa pidettäviä, vastauksen liitteenä on kokonaan salassa pidettävä selvitys Nikin sivustojen estotoimista. (liite 2)

5. Ongelma-alueet lain soveltamisessa, kehittämispohdinnat jne. Sivustojen ylläpitäjien oikeusturvaa käsitellään lyhyesti tässä kohdassa

Vastauksen rajaus

Keskusrikospoliisin vastauksessa ei puututa useissa kanteluissa esitettyihin kysymyksiin, olisiko laki tullut säätää perustuslain säätämisyjärjestyksessä tai onko lain voimassaolo loukannut joidenkin henkilöiden ilmaisuvapautta.

Kansainväliset velvoitteet lapsipornografian torjumiseksi

Lapsipornografian torjuntaa koskevia kansainvälisiä velvoitteita on asetettu muun muassa lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa (SopS 60/1991), joka solmittiin vuonna 1989. Suomea sopimus on velvoittanut vuodesta 1991. Sopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa ja lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Ulkomaiset viranomaiset ovat arvioineet, että netissä on noin 2000 - 3000 sivustoa, jotka kokonaan tai pääasiassa sisältävät lapsipornografiaa. Lisäksi on olemassa vielä tätä suurempi joukko sivustoja, jotka sisältävät osittain myös lapsipornografiaa.

Euroopan neuvoston tietoverkkorikosyleissopimuksen 9 artiklan mukaan kunkin sopimuspuolen on ryhdyttävä tarvittaviin lainsäädännöllisiin ja mui-

hin toimenpiteisiin säätääkseen lainsäädäntönsä mukaisesti rangaistavaksi tahallisen ja oikeudettoman:

- a) lapsipornografian tuottamisen tietojärjestelmän välityksellä tapahtuvaa levittämistä varten;
- b) lapsipornografian tarjoamisen tai saataville asettamisen tietojärjestelmän välityksellä;
- c) lapsipornografian levittämisen tai siirtämisen tietojärjestelmän välityksellä;
- d) lapsipornografian hankkimisen omaan tai toisen käyttöön tietojärjestelmän välityksellä; ja
- e) lapsipornografian hallussapidon tietojärjestelmässä tai tietovälineellä.

Suomen kansallisessa lainsäädännössä nämä velvoitteet on toteutettu rikoslaisissa ja lapsipornografian levittämisen estotoimista annetussa laissa (1068/2006).

Poliisin toimivallasta

Kanteluissa on esitetty kanta, että poliisin toiminta asiassa ei perustuisi poliisilaisissa säädettyihin tehtäviin. Poliisilain mukaan poliisin tehtävänä on rikosten ennaltaehkäiseminen ja selvittäminen (PoL 1 §). Lapsipornografian estotoimia koskevassa laissa (4 §) suodatuslistan laatiminen on nimenomaan osoitettu poliisin tehtäväksi. Siten poliisilla on selkeä toimivalta asiassa.

1. Suodatusprosessin kuvaus

1.1 Keskusrikospoliisin toiminta suodatuslistojen laatimisessa, ylläpidossa ja päivittämisessä

Estolistaa ylläpidetään keskusrikospoliisin rikostietopalvelun toimesta. Estolistalle sivustoja valittaessa poliisilla on käytössään muiden maiden estolistat, lastensuojelujärjestöiltä saadut tiedot lapsipornografiasivustoista ja yksittäisiä palautteita kansalaisilta.

Sivustoja listalle valittaessa sovelletaan rikoslain 17 luvun 19 §:ssä olevaa lapsipornografian määritelmää ja 17 luvun 18 §:ssä säädettyä suojaikärajaa. Ratkaisun listalle valinnasta tekee sivuston tarkastanut henkilö. Epäselvissä tapauksissa hän neuvottelee asiasta poliisipäällystöön kuuluvan esimiehensä kanssa, joka ratkaisee asian. Estotoimien kohteena oleva sivuston sisältö tallennetaan, jotta estotoimien perusteet voidaan jälkikäteen tarkastaa.

Estolistaa ryhdyttiin ylläpitämään syksyllä 2007 teknisten valmiuksien valmistuttua. Ensimmäinen 52 osoitetietoa koskeva lista toimitettiin teleyrityksille 26.10.2007. Tämän jälkeen lista karttui 3.12.2007, 18.1.2008 ja 8.2.2008 toimitetuin päivityksin. Viimeksi mainitun päivityksen jälkeen lista sisälsi yhteensä 1732 osoitetietoa. Tämän jälkeen listaa on päivitetty korjauksilla siten, että sieltä on poistettu muutama inhimillinen virhe ja osoit-

teita, joiden sivustot eivät enää täytä estotoimien edellytyksiä. Helmikuun 2008 lopussa lista sisälsi yhteensä 1724 osoitetietoa.

Tällä hetkellä estolistan kokonaispäivitys on loppusuoralla. Sivustojen seuranta ja listan päivittäminen joudutaan tekemään manuaalisesti, mutta tavoitteena on saada käyttöön järjestelmä, jonka avulla erityisesti listan päivittäminen nopeutuu huomattavasti. Tällöin sivustojen määrää voidaan myös kasvattaa huomattavasti.

1.2 Tietojen luovuttaminen teleyrityksille ja teleoperaattoreiden toiminta

Keskusrikospoliisi toimittaa päivitetyn estolistan säännöllisesti 20 teleyritykselle (FiCom ry:n jäsenyritykset), joiden toiminta kattaa yli 90 % kuluttajille tarjottavista nettipalveluista. FiCom ry osannee paremmin vastata mikä estotoimien kattavuus on.

Teleyritykset toimivat estotoimissa vapaaehtoisuuden perusteella. Joidenkin yritysten toimintalinja on jättää lopullinen ratkaisu asiakkaan tehtäväksi eli asiakkaan on mahdollista jättää suodatus käyttämättä, toiset eivät ole ottaneet sitä lainkaan käyttöön.

Lisäksi teleyritysten tekniset valmiudet määrittävät paljolti, missä laajuudessa ne pystyvät hyödyntämään poliisin toimittamia tietoja. Joukossa on yrityksiä, jotka eivät voi vielä teknisten valmiuksien puuttumisen vuoksi toimeenpanna estoja. Käytännössä Suomen paristasadasta teleoperaattorista vain murto-osalla on tekniset valmiudet estolistojen toteuttamiseen teknisesti.

Kanteluissa on tuotu esille, että keskusrikospoliisin palveluksessa olevat henkilöt olisivat ”aktiivisesti” pyrkineet vaikuttamaan yksityisten teleoperaattoreiden toimintaan. Käytännön toimien toteuttamisessa keskusrikospoliisin työntekijät ovat neuvotelleet FiCom ry:n edustajien kanssa. Neuvotteluihin on osallistunut myös muutaman yksittäisen teleyrityksen edustaja.

Poliisin tehtävä on ylläpitää listaa niistä sivustoista, jotka täyttävät estotoiminnan edellytykset. Poliisilla ei ole ollut mitään tarvetta tai halua vaikuttaa siihen mitkä teleyrityksen osallistuvat toimintaan ja miten yritykset toteuttavat estotoimenpiteet. Päinvastoin, julkisen keskustelun ollessa keväthalvella 2008 vilkkaimmillaan, muutamat teleyritykset ottivat keskusrikospoliisiin yhteyden ja ilmoittivat halukkuudestaan osallistua estotoimintaan.

1.3 Poliisin muut toimenpiteet lapsipornoa sisältävien sivustojen suhteen

Kanteluissa on tuotu esille näkökanta, jonka mukaan Suomen poliisin tulisi kansainvälisen toimintansa avulla pyrkiä sulkemaan kiellettyä aineistoa sisältävä sivusto tai palvelin.

On huomattava, että sivuston asettaminen suodatuslistalle Suomessa ei välttämättä merkitse, että sivuston sijaintimaan lakeja olisi rikottu. Lapsipornon määrittely vaihtelee maittain sekä kuvatun kohteen että suojaikärajojen suhteen. Estotoimia pitempään suorittaneiden maiden kokemus on, että sivustojen sulkeminen on käytännössä hyvin vaikeata, sillä sivustojen palvelimet vaihtuvat usein. Sivustojen sulkemisen edellyttävä prosessi ei ehdi mukaan teknisten muutosten mukana.

Yksittäisen maan viranomaisten on käytännössä vaikea pyrkiä sivustojen sulkemiseen muualla. EU-tason lainkäyttöviranomaisten yhteisiin toimiin on jo kiinnitetty huomiota: lapsipornografian levittämisen estotoimet ovat osa EU:n poliisipäälliköiden toimintaryhmän käynnistämää lapsipornografian CIRCAMP-torjuntahanketta (COSPOL Internet Related Child Abusive Material Project). Lapsipornografian levittämisen estotoimia ja niihin liittyviä muita yhteisiä toimia kehitetään CIRCAMP-työryhmässä. Samassa työryhmässä on jo kaavailuja tulevista yhteisistä muista toimenpiteistä lapsipornografiaan liittyvien rikosten torjumiseksi.

Keskusrikospoliisin toimii työryhmän ohella monella muulla tavalla lapsipornografiarikosten ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten paljastamiseksi. Näin ollen keskusrikospoliisin toimet eivät rajoitu vain estolistojen laadittamiseen ja toimittamiseen suomalaisille teleoperaattoreille.

2. Suodatuksen toimivuus käytännössä

2.1. Estolistalla on merkittävän paljon muitakin kuin lapsipornosivuja

Julkisuudessa on väitetty poliisin sisällyttäneen estotoimien kohteeksi huomattavan määrän sivustoja, jotka eivät sisällä lainkaan lapsipornografiaa. Keskusrikospoliisin tiedossa ei ole kenen tekemään selvitykseen väitteet perustuvat, millä tavalla ja minkälaisin kriteerein mahdollinen selvitys on tehty. Siten asiaan ei voida ottaa tarkemmin kantaa.

Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että estotoimien kohteeksi valitseminen tapahtuu sen tilanteen perusteella, mikä kullakin sivustolla vallitsee tarkastushetkellä. Tämän jälkeen sivustojen sisältö on voinut muuttua. Lisäksi sivujen sisältö voidaan tuottaa sattumanvaraisesti palvelimella olevasta aineistosta tai sivut voidaan tuottaa katselijan käyttämän tietokoneen DNS-osoitteen mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että sivuston sisältö voi vaihdella sen perusteella, milloin sivuilla käydään ja missä katselijan tietokone sijaitsee.

Estotoimien kohteeksi on valittu myös sellaisia sivustoja, jotka pääasiassa sisältävät aikuispornografiaa, mutta myös sellaisia yksittäisiä kuvia, joissa esiintyvien on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksatoista vuotta nuorempia (RL 17:18).

Nettiaktiivien antamien selvitysten mukaan nk. traffic trade - sivuistoilla on linkityksiä toisiinsa, jolloin yhdenkin sivuston lapsipornomateriaali aiheuttaa muiden linkitysten kautta siihen liittyvien sivustojen tulemisen estotoimien kohteeksi. Tämä estotoimien kohteeksi joutuminen riippuu siitä, miten ylläpitäjä on sivustonsa rakentanut. Kaikille sivustoille on yleensä mahdollista päästä myös niiden omien osoitteiden kautta, mutta ylläpitäjä on voinut rakentaa sivustonsa myös mainitunlaiseksi. Tämä on sivustojen ylläpitäjän tietoinen valinta.

2.2. Suodatus kattaa säännönmukaisesti koko sivuston, vaikka sen pitäisi kohdistua yksittäisiin sivuihin

Toiminnan alkuvaiheessa (ennen muuta operaattoreiden teknisten valmiuksien johdosta) suodatus on rakennettu DNS - suodatuksen varaan. Kun jokin sivusto käsittää yksinomaan lapsipornografiaa, sivuston valinta estotoimien kohteeksi on yksinkertaista ja käytetty suodatustekniikka toimii hyvin. Sivustoihin, jotka sisältävät sekä laillista että laitonta aineistoa, teleyritysten alkuvaiheessa käyttämä suodatustekniikka soveltuu heikommin, sillä yksikin lapsipornoksi tulkittu kuva sulkee koko sivuston.

Suodatustekniikka on sama kuin mitä esimerkiksi Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa on käytetty jo vuosia ja keskusrikospoliisin tietojen mukaan tämä ei ole siellä aiheuttanut merkittäviä ongelmia. Poliisin näkemyksenä on myös ollut se, että sivuston ylläpitäjä vastaa sivustojen sisällöstä kokonaisuudessaan ja samanaikainen laillisen aineiston esittäminen ei voi olla oikeuseruste lasten oikeuksien loukkaamiselle.

Kevätalvella 2008 on neuvoteltu liikenneministeriön ja teleoperaattoreiden edustajien kanssa siitä suodatustekniikkojen kehittamisestä, siten että käyttöön voitaisiin ottaa alkuperäistä suunnitelmaa vastaava sivukohtainen täsmäsuodatus. Täsmäsuodatus edesauttaa suodatuksen rajaamista tarkasti tietyllä palvelimella vain lapsipornografiaa sisältäviin sivuihin. Jatkossa on tarkoitus toimittaa teleyrityksille kahta listaa. Toinen lista koskisi yksinomaan lapsipornografiaa sisältäviä sivustoja, joihin voidaan soveltaa nykyisenlaista suodatusta (DNS). Toinen lista koskee yksittäisiä sivuja, joihin voidaan kohdistaa täsmäsuodatusta (URL-suodatus). Teleyritysten tekniset valmiudet ratkaisevat, missä laajuudessa ne pystyvät hyödyntämään poliisin toimittamia tietoja. Listojen ylläpitoa koskevat prosessit selvitetään samalla kuin keskusrikospoliisissa otetaan käyttöön järjestelmän, jolla listojen päivittämistä automatisoidaan.

2.3. Muita suodatuksen vaikutuksia

2.3.1. Linkkejä sisältävien portaalien suodatus

Netissä pornografiaa sisältäviin sivustoihin liittyy usein portaaleja, joissa sivustoihin johtavia linkkejä on esimerkiksi ryhmitelty sisältönsä mukaan.

Joskus ne sisältävät myös miniatyyrikuvia esimerkkeinä sivustojen sisällöstä ja sanallisia kuvauksia sisällöstä. Kaupallisilla lapsipornografiasivustoilla itse kuva-aineistoon käsiksi pääseminen edellyttää tämän jälkeen luottokortilla suoritettavaa maksua.

Mikäli portaali tarjoaa pääsyn lapsipornografiasivustoille, on se saatettu ottaa myös estotoimien kohteeksi. Estotoimien kohdistaminen portaaleihin on toiminnallisesti tarpeellista, sillä niiden avulla voitaisiin muuten helposti kiertää estotoimet.

Hakukoneita ei kuitenkaan valita estotoimien kohteeksi, sillä ei voida lähteä siitä, että palvelun tuottaja tietoisesti tuottaisi sellaista kohdennettua palvelua, jonka tarkoituksena on päästä lapsipornografiasivustoille. Huomattavaa on myös se, että hakukoneiden kautta tulee esille vain murto-osa kaikesta netissä saatavilla olevasta aineistosta.

2.3.3. Operaattoreiden tarjoamien palveluiden asettaminen estolistalle estää kaikkien sivuilla olevien toimijoiden toiminnan ja nk. MX - tietueiden kuulumisen DNS - suodatukseen johtaa sähköpostiliikenteen estymiseen estotoimien kohteena olevalle palvelimelle.

DNS-suodatus voi estää estotoimien piirissä olevia henkilöitä käyttämästä sivustojen mahdollisia muita palveluja. Tämä on seikka, jonka keskusrikospoliisi toi esille lausunnossaan kun lakia estotoimista valmisteltiin. Toisaalta on otettava huomioon, että estotoimien kohteena olevien sivustojen palvelut ovat erittäin harvoin kohdennettuja Suomeen. Lapsipornografian levittämisessä laillista aineistoa ja palveluja saatetaan myös tarkoituksellisesti liittää sivustoon palvelun todellisen luonteen ja tarkoituksen häivyttämiseksi. Sama koskee sähköpostiliikennettä sivustolle.

2.4. Suodatuksen kehittäminen edelleen

Lähimpänä tavoitteena keskusrikospoliisilla on saada käyttöön järjestelmä, jonka avulla estolistan päivittäminen voidaan mahdollisimman pitkälle automatisoida. Eräs maa on kehittänyt tällaisen järjestelmän ja maa on tarjonut järjestelmän myös CIRCAMP -torjuntahankkeessa mukana oleville muille maille.

Samassa yhteydessä tullaan ratkaisemaan miten DNS- ja URL-suodatukseen tarkoitettut kohteet erotellaan toisistaan. Estotoimien toteuttaminen kuuluu teleyrityksille eikä keskusrikospoliisi voi vaikuttaa siihen miten kukin estotoimissa mukana oleva yritys suodatuksensa toteuttaa.

Muutoin keskusrikospoliisi tulee osallistumaan edelleen CIRCAMP -yhteistyöhön ja seuraamaan miten estotoimia toteutetaan muualla sekä hyödyntämään muiden maiden kokemuksia.

On esitetty toiveita siitä, että estolistaa tulevaisuudessa ylläpidettäisiin jonkin kansainvälisen poliisiorganisaation toimesta. Tällä saavutettaisiin resurssien osalta säästöjä ja estotoimien kohteet voitaisiin valita mahdollisimman pitkälti yhteisin kriteerein. Lisäksi se antaisi paremmat mahdollisuudet soveltaa uusinta teknologiaa estolistan ylläpidossa ja jakelussa sekä kohteiden suodatuksessa. Koska estotoiminta edellyttää kansainvälistä yhteistyötä, Suomen ei tulisi kehittää sellaisia toimintamalleja, jotka toiminnan jatkokehittämisen kannalta haitallisesti poikkeavat muiden maiden maleista ja säännöksistä.

3. Muut kanteluissa esitetyt kysymykset

3.1. Miksi suodatuslistat ovat salassa pidettäviä, kun niiden sisältö kuitenkin on verraten helposti selvitettävissä muilla keinoilla? Salassa pitäminen mahdollistaa listan mielivaltaisen hallinnoinnin. Lisäksi listalla olevien sivustojen ylläpitäjien tai kansalaisten on mahdotonta ryhtyä toimiin eston poistamiseksi, jos sivustot ovat salassa pidettäviä.

Lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain 6 §:ssä on säädetty, että poliisin 4 §:n mukaisesti laatimat luettelot ovat salassa pidettäviä. Hallituksen esityksessä ei ole tarkemmin selvitetty syytä tai seurauksia salassa pitämiselle. On mahdollista, että viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain säännöksiä ei pidetty riittävinä, koska teleyritykset eivät ole viranomaisia.

Estotoimien kohteena olevien sivustotietojen julkisuus kuitenkin vaarantaisi lain tarkoituksen toteutumisen. Kyse on lasten ja heidän perusoikeuksien suojaamisesta. Yhteiskunnan tarkoituksena ei voi olla, että se julkisella ja ajantasaisella listalla myötävaikuttaa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yhteydessä otettujen kuva-aineiston saatavuuteen ja edistää lapsiin kohdistuvien rikosten jatkumista. Yhteiskunnan tulee päinvastoin pyrkiä vähentämään rikoksista uhrille aiheutuvia haittoja. Lisäksi on otettava huomioon, että listan julkaiseminen voi olla osallisuutta sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittämiseen.

Estotoimien mielivaltaisuutta koskevan väitteen osalta keskusrikospoliisi viittaa käsillä olevaan kanteluprosessiin: jälkikäteisen laillisuusvalvonnan kautta listan laadinnassa noudatetut kriteerit ja valintaperusteet on mahdollista saattaa tarkasteltavaksi.

3.2. Täyttääkö poliisin tiedotusteksti kunnianloukkauksen tai jonkin muun rikoksen tunnusmerkistön? Onko estolistalle asetetun sivuston ylläpitäjä leimattu pedofiiliksi?

Lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain 5 §:n perusteella poliisin on laadittava tiedote, jossa kerrotaan sivustoille pääsyn olevan es-

tetty kyseisessä laissa tarkoitettusta syystä. Tiedote on sekä suomeksi että ruotsiksi. Suomeksi teksti kuuluu seuraavasti:

”Selaimesi on pyrkinyt sivustolle, jolle pääsy on estetty lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain (1.12.2006/1068) perusteella. Poliisi ylläpitää ja päivittää luettelo näistä lapsipornosivustoista. Sivustoilla olevien kuvien hallussapito ja levittäminen on säädetty rangaistavaksi. Poliisille kuvat ovat todisteita lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista. Asiaan liittyvät mahdolliset viestisi voit lähettää keskusrikospoliisiin, sähköpostiosoitteeseen krp-nettiesto@krp.poliisi.fi. Tästä linkistä pääset lukemaan, mitä rikoslain 17 luvussa lapsipornografiaan liittyvistä rikoksista on säädetty.”

Tekstissä ei leimata ketään millään lailla, eikä väitetä yksittäisen henkilön syyllistyvän rikokseen. Tiedotteen tekstissä nimenomaisesti huomioidaan, että sivustolle joutuminen voi johtua esimerkiksi haittaohjelman saastuttaman WWW-selaimen toiminnasta, johon käyttäjällä ei ole osuutta.

3.3. Miksi poliisi lausuu FAQ - sivuilla (kysymyksiä ja vastauksia) räjähdysaineita käsittelevien nettisivustojen olevan paheksuttavia?

Tiedotteen lisäksi sivulla on FAQ-sivu, jossa on vastauksia yleisimpiin kysymyksiin lapsipornografian levittämisen estotoimista. Viimeinen 12:sta kysymys ja vastaus - parista on seuraava:

”K: Miksei poliisi estä pääsyä myös muille sivustoille?

V: Internet sisältää runsaasti sivustoja, joiden sisältö on yleisesti paheksuttavaa. Tällaisia ovat esimerkiksi räjähdysaineita tai itsetuhoa käsittelevät sivustot. Poliisin toiminta perustuu aina lakiin. Toistaiseksi ainoastaan lapsipornografian selvittämisen estotoimista on säädetty erillinen laki. Estotoimien laajentaminen muihin aihepiireihin on poliittinen kysymys.”

Vastauksessa viitataan esimerkiksi ohjeisiin, joiden avulla voidaan itse rakentaa pommeja. Räjähdysaineisiin liittyy useita rikoksia kuten räjähdeterikos (RL 44:11) ja varomaton käsittely (RL 44:12). Monet yleisvaaralliset rikokset (RL 34) voidaan toteuttaa myös räjäyttämällä ja näistä useimpien valmistelu on myös säädetty rangaistavaksi (RL 34:9). Räjähdysaineita koskevien yksityiskohtaisten tietojen nopea ja vaivaton saatavuus netissä on eräs niistä asioista, jota on yleisesti paheksuttu.

4. Matti Nikin sivujen estotoimia koskevat kantelut ja asian nykytilaan

4.1. Nikin sivuston asettaminen estolistalle ja tutkintapyyntöjen tekeminen

Useissa kanteluissa oli viitattu keskusrikospoliisin päätökseen asettaa Matti Nikin lapsiporno.info - sivusto estotoimien kohteeksi. Samalla on esitetty epäilyjä siitä, että poliisi on ylittänyt laissa säädetyn toimivallan asettaessaan kotimaisella palvelimella toimivan sivuston estolistalle. Tämän käsi-

tyksen mukaan estotoimien kohteena voisi olla vain ulkomaisia sivustoja. Lisäksi on kyseenalaistettu keskusrikospoliisin päätös sulkea sivusto ilman, että samanaikaisesti käynnistettäisiin rikostutkinta Nikin toiminnan osalta.

Keskusrikospoliisista Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle lähetetty Matti Nikkiä koskeva tutkintapyyntö on päivätty 11.1.2008. Pyyntö perusteella Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksessa on ryhdytty esitutkintaan. Hänen sivustonsa otettiin estotoimien kohteeksi listalla, joka toimitettiin teleyrityksille 8.2.2008. Keskusrikospoliisista on ilmoitettu Matti Nikille, miksi hänen sivustonsa on joutunut estotoimien kohteeksi ja millä perusteella hänen sivustonsa vapautetaan estotoimista.

Kun lapsipornografiasivustoja ylläpidetään Suomessa sijaitsevalla palvelimella, asiaan voidaan yleensä puuttua muiden kuin lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain säännösten perusteella. Lapsipornografian levittämisen estotoimista annetussa laissa itse estotoimia ei kuitenkaan ole rajattu koskemaan vain ulkomaisia palvelimia. Jos suomalainen sivusto tarjoaa keskitetyn ja laajan pääsyn ulkomailla ylläpidettäviin lapsipornografiasivustoihin, on tällaisen sivuston valinta estotoimien kohteeksi juuri sellainen toimenpide, jota lain säätämisessä on tarkoitettu.

Koska kyseistä esitutkintaa koskevat asiakirjat ovat viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 6 luvun 24 §:n 3. kohdan perusteella vielä salassa pidettäviä, Matti Nikkiä koskevat toimenpiteet on selostettu erikseen (liite 1).

4.2. Onko laki rajoitettu ainoastaan ulkomaisten sivustojen pääsyn estämiseen?

Lain tarkoitus on edistää toimenpiteitä, joiden avulla voidaan estää pääsy ulkomailla ylläpidettäviin lapsipornosivustoihin. Laissa ei edellytetä, että estotoimien kohteena olisi ainoastaan sivustoja, jotka sisältävät lapsipornografiaa, vaan keskusrikospoliisin mukaan estotoimet voidaan ulottaa sivustoille viittaaviin portaaleihin. Siten estotoimia sovelletaan esimerkiksi sellaisiin sivustoihin, joissa sivuston ylläpitäjä tietoisesti tuottaa palvelun, joka toimii ns. portaalina (ulkomaisiin) lapsipornosivustoihin. Keskusrikospoliisin kannan mukaan lakia ei ole tarkoitettu sovellettavaksi ainoastaan ulkomaisilla palvelimilla olevien sivujen estotoimiin.

4.3. Muuta Nikin tapaukseen liittyvää

Asian ratkaisesta rikosylikomisario Lars Henrikssonista on tehty tutkintapyyntö toimivaltaiselle syyttäjälle. Asian ratkaisu odottanee Helsingin poliisin esitutkinnan valmistumista itse Nikin asiassa.

Kanteluista osassa on katsottu keskusrikospoliisin toimineen lain vastaisesti esimerkiksi uhkailemalla Nikkiä, kun virasto on tuonut esille, että linkkien julkaiseminen saattaa täyttää rikoksen tunnusmerkistön.

Poliisilain 1 §:n mukaan poliisin tehtävänä on muun muassa rikosten ennalta estäminen. Rikoksen täyttymisen mahdollisuuden toteutamisessa kyse on poliisin normaalista neuvontavelvoitteen toteuttamisesta (PolL 2 §). Rikoksen mahdollisuuden toteaminen on ollut asiallista, sillä myös Helsingin kihlakunnan poliisilaitos on nähnyt asiassa riittävät perusteet esitutkinnan toimittamiseksi.

5. Ongelma-alueet lain soveltamisessa, kehittämispohdinnat jne.

5.1. Sivustojen ylläpitäjien oikeusturvasta

Estotoimien käytännön toteuttamisessa myös sellaiset sivustot voivat joutua estotoimien kohteeksi, joilla on vain muutamia estotoimien edellytykset täyttyviä kuvia. Tämä voidaan nähdä ongelmana sivuston ylläpitäjän kannalta, sillä estotoiminnassa poliisi katsoo, että sivuston ylläpitäjä vastaa sivuston aineiston laillisuudesta.

Toisaalta voidaan todeta, että estotoimien kohteeksi joutuneiden sivustojen palvelut (yhtä suomalaista sivustoa lukuun ottamatta) eivät ole kohdistettu Suomeen. Siten sivuston ylläpitäjälle ei aiheudu tosiasiallista haittaa sivuston asettamisesta estolistalle. Koska kyse ei ole Suomessa toimivasta sivustosta, ei keskusrikospoliisi katso estolistalle kirjaamisen olevan myöskään sellainen hallinnollinen päätös, jolla olisi vaikutusta sivuston ylläpitäjään.

On myös otettava huomioon, että teleyrityksillä ei ole velvoitetta eikä mahdollisuutta välittää asiakkailleen kaikkia niitä palveluja, joita netin kautta on saatavilla. Teleyritys voi rajata palvelujaan myös asiakkaan kanssa tekemän yksityisoikeudellisen sopimuksen perusteella. Lapsipornografian levittämisen estotoimista annetun lain 3 §:ssä tämä oikeus on lapsipornografian osalta säädetty vielä erikseen.

Ratkaisuksi on ajateltavissa, että poliisi ilmoittaisi sivuston ylläpitäjälle estotoimien kohteeksi valinnasta. Tarvittavien tietojen saaminen voi kuitenkin olla vaikeaa, jos kyse on vain yhdestä sivustosta tai sivusta palvelimella. Koska kyse on lähinnä hallinnollisesta asiasta, poliisilla ei ole tätä varten käytössään erityisiä tiedonsaannin mahdollistavia kansainvälisiä sopimuksia. Lisäksi julkiset rekisteröintitiedot voivat olla paikkansa pitämättömiä. Sille, joka tahallisesti levittää lapsipornografiaa, ilmoitus estolistalle valinnasta olisi käytännössä viranomaisen kehotus vaihtaa sivusto toiseen palvelimeen.

5.2. Lapsipornografian käsitteestä

Käsitykset ja mielikuvat siitä mitä lapsipornografia on, vaihtelevat erittäin paljon. Juridisesti lapsipornografia on Suomessa käsitteenä melko uusi ja määrittely on myös ehtinyt muuttua lyhyessä ajassa. Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä ehti olla voimassa yli 70 vuotta ennen kuin se kumottiin rikoslakiuudistuksen yhteydessä 1999. Laissa ei mainittu lasta eikä lapsipornografiaa erikseen.

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito ja levittäminen kriminalisoitiin 1999 alusta alkaen. Lasta ei ollut kuitenkaan määritelty lakitekstissä. Hallituksen esityksessä (HE 6/1997) suojaikärajaksi esitettiin 15 vuotta, mutta eduskunnassa se nostettiin 16 vuoteen. Lisäksi ikäraja perustui biologiseen kehitysasteeseen eikä fyysiseen ikään.

Kansainvälisten velvoitteiden vuoksi kyseisiä säännöksiä uudistettiin pian ja elokuussa 2004 suojaikäraja nousi 18 vuoteen. Samalla ikäraja määriteltiin fyysisen iän eikä biologisen kehitysasteen mukaan.

Siten lapsipornografian määrittely rikoslaissa on uusi asia ja siinä on tapahtunut myös merkittävä tiukennus hyvin lyhyessä ajassa. Tämä näyttää jääneen monelta tiedostamatta. Aiemmin lapsipornografiaksi on saatettu ymmärtää vain sellainen kuva-aineisto, joka esittää alle puberteetti-iässä olevia tai siihen juuri edenneitä lapsia. Tässä yhteydessä on syytä ottaa huomioon, että rikoslain määrittely ei ole yhdenmukainen lääketieteessä käytettävän ns. Tannerin asteikon kanssa, jolla kuvaillaan ihmisen biologisia kehitysasteita lapsesta aikuiseksi. Merkittävä osa lähellä 18 vuotta olevista lapsista ovat biologiselta kehityksestään aikuisia.

Rajanveto pornografisessa kuvassa esiintyvän alaikäisen ja täysi-ikäisen välillä voi olla vaikeaa ja käsitykset kohteen iästä voivat vaihdella. Estotoimista käytännössä vastaavien poliisimiesten keskuudessa on ollut keskustelua siitä tulisiko estolistan valittavien sivustojen valintaa käytäntöä muuttaa siten, että kohteeksi valitaan esimerkiksi vain sellaisia kohteita, jotka koskevat alle puberteetti-iässä olevia lapsia. Tämä tarkoittaisi kuitenkin sitä, että vanhempien lasten oikeuksia pidettäisiin vähempiarvoisina kuin nuorempien.

Ongelmallisia ovat myös sellaiset alastomia lapsia esittävät poseeraus kuvat, jotka on saatettu aikanaan ottaa täysin laillisesti, saatettu pois alkuperäisestä asiayhteydestään ja liitetty pornografian joukkoon. Siten niiden luonne on selvästi muuttunut. Vaikeita rajatapauksia ovat myös esimerkiksi sellaiset sivustot, joissa on suuria koosteita erittäin vähissä vaatteissa olevista alle puberteetti-ikäisistä lapsista. Sivustojen tarkoitus on pornografinen, mutta yksikään kuva ei välttämättä selkeästi täytä rikoslain määrittelyä lapsipornografiasta. Netissä on myös sivustoja, joilla tarjotaan otteita laillisista elokuvista, joissa lapsi esiintyy alasti tai seksuaalisessa asiayhteydessä. Näistä on tehty koosteita, joita myydään muun muassa DVD -levyillä.

Estotoimien kannalta rikoslain nykyinen määritelmä lapsipornografiasta on suojaikärajan ja ns. lapsierotiikan suhteen ongelmallinen. Eräiltä osin estotoimien kohteiden valinta olisi helpompaa jos ilmeinen *lapsen seksuaalisointi* voisi olla estotoimien perusteena.

6. Lopuksi

Estotoimet ovat nopeasti laajentumassa. Muutamat suuret Euroopan maat ovat ottamassa estotoimet käyttöön. Julkisuudessa olleiden viimeaikaisten tietojen mukaan estotoimet ovat laajentumassa myös Yhdysvaltoihin.

Estotoimet ovat selvästi muotoutumassa yhdeksi laajaksi kansainväliseksi rikostorjuntakeinoksi lasten oikeuksien suojelemiseksi. Keskusrikospoliisissa tullaan seuraamaan miten toiminta käynnistyy muissa maissa.

Eduskunnan oikeusasiamies on tervetullut keskusrikospoliisiin tutustumaan estotoimia koskevaan toimintaamme ja keskustelemaan aiheesta lähemmin.

Keskusrikospoliisin apulaispäällikkö

Tero Kurenmaa

Rikostarkastaja

Pekka Vasara